

УДК 338.48

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Скляр В.Г., д.б.н., професор, Скляр Ю.Л., к.б.н., доцент
(Сумський національний аграрний університет, Україна)*

TOURIST AND RECREATIONAL POTENTIAL OF THE NATURE RESERVE FUND OF SUMY REGION

*Skliar V.H., Doctor of Science, Professor, Skliar Yu.L., Ph.D., Associate
Professor
(Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine)*

У Сумській області важливими осередками надання послуг, пов'язаних із екологічно орієнтованим туризмом, є території та об'єкти природно-заповідного фонду. Станом на 01.01.2025 природно-заповідний фонд Сумської області має в своєму складі 325 територій та об'єктів загальною (фактичною) площею 179,4 тис. га, з них загальнодержавного значення – 19 об'єктів площею – 58,4 тис. га, місцевого значення – 306 об'єктів площею – 121,0 тис. га. Відношення площі ПЗФ до площі області («показник заповідності») становить 7,52 %. Мережа природно-заповідних об'єктів області представлена 9 категоріями з одинадцяти, що існують в Україні.

Серед об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в області: два національні природні парки, природний заповідник, 10 заказників та шість об'єктів загальнодержавного значення інших категорій [1]. Серед об'єктів місцевого значення: один регіональний ландшафтний парк, 134 заказники, 117 пам'яток природи, 26 заповідних урочищ, 21 парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, чотири ботанічних сади, три дендропарки.

Найбільший рекреаційний, туристичний потенціал мають три найбільші природоохоронні території Сумщини: Деснянсько-Старогутський національний природний парк (площа 16215,1 га), Гетьманський національний природний парк (площа 23360,1 га) та регіональний ландшафтний парк (далі – РЛП) «Сеймський» (площа 98857,9 га). До системи надання туристичних послуг також можуть бути залучені заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендропарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Відповідно, використання зазначених територій та об'єктів у туристичній діяльності повинно здійснюватися при суворому дотриманні екологічного законодавства, визначених режимів охорони та нормативів щодо обсягів, інтенсивності рекреаційних навантажень [2].

Перспективи та можливості залучення природно-заповідного фонду Сумської області до туристично-рекреаційної діяльності детальніше розглянемо на прикладі РЛП «Сеймський». Він був створений у 1995 р. і є найбільшою територією природно-заповідного фонду Сумщини. Безпосередньо у межах РЛП

«Сеймський» знаходиться 16 інших об'єктів природно-заповідного фонду різних категорій. Серед них: одна пам'ятка природи загальнодержавного значення, дві пам'ятки природи місцевого значення, дев'ять заказників місцевого значення, три парки-пам'ятки місцевого значення та одне заповідне урочище.

У РЛП «Сеймський» наразі виділено три функціональні зони – заповідна, яка насамперед включає низку територій із природоохоронним статусом (чотири заказники місцевого значення та пам'ятку природи загальнодержавного значення), розташованих у межах РЛП; зона регульованої рекреації, основою якої є річка Сейм із прибережною захисною смугою з обох берегів та деякі цінні в історико-культурному відношенні території; господарська зона. Остання включає більшість земель парку і в її межах може проводитися господарська діяльність згідно з загальними вимогами щодо охорони довкілля.

Територія РЛП є осередком концентрації багатой історико-культурної спадщини. У її межах, наприклад, виявлено археологічні пам'ятки різного віку (поселення доби міді та бронзи II тис. до н.е., що дало назву мар'янівській культурі; група скіфських курганів V-IV до н.е.; слов'янське поселення VII-VIII ст., що дало назву волинцевській культурі та ін.). В РЛП розташовані музеї, зокрема, Музей партизанської слави «Спадщанський ліс», що є частиною Путивльського Державного історико-культурного заповідника, а також пам'ятники і місця, пов'язані з іменами видатних людей.

Не лише історико-культурні характеристики цього регіону, а його погоднокліматичні умови, стан гідрографічної мережі, багатство рослинного та тваринного світу, різноманітність ландшафтів також розкривають широкі можливості для організації відпочинку населення. У межах РЛП «Сеймський», наприклад, розташовані такі унікальні природні об'єкти як зоологічна пам'ятка природи «Урочище Боромля» та залишки льодовикової морени в загальногеологічному заказнику місцевого значення «Камінські піщаники». На території РЛП у вільних умовах випасається стадо зубрів чисельністю понад 60 голів, а також мешкає хохуля звичайна – дуже рідкісний реліктовий вид, виявлений в заплавах озера р. Сейм та її притоках.

Для ознайомлення населення із природною та культурною спадщиною у межах «РЛП «Сеймський» вже створено 5 екологічних стежок: 3 – комплексні (історичні, геологічні і ботанічні), 1 – історико-географічна екостежка та екотуристичний водний маршрут по річці Сейм. Перша піша екологічна стежка «Історія Путивля в наших серцях» передбачає рекреаційно-оглядове, навчально-пізнавальне та виховне значення. Загальна протяжність стежини – 4 км. Друга велосипедна еко-туристична стежка, яка починається власне на території РЛП «Сеймський» і продовжується на прилеглих до нього територіях. Її протяжність 20 км. Відвідувачі знайомляться із Церквою Різдва Богородиці, Музеєм горюньської культури, меморіалом «Дзвін скорботи», Сафроніївським монастирем. Стежка «Околицями Сейму» проходить по землях Путивльської ОТГ. Загальна її протяжність – 7,5 км. Ця стежка дає змогу познайомитись з біорізноманіттям та красивими краєвидами Присеймівської частини парку. Екостежка «Спадщанський ліс», протяжністю 14 км, задіяна у проведенні велоекскурсій. Туристам пропонують відвідати монумент «Народні месники»,

землянки, музей партизанської слави «Спадщанський ліс». Водний екологічний маршрут «Сплав на байдарках» починається біля мосту с. Чорнобривкіно. При цьому туристи відвідують загальногеологічний заказник місцевого значення «Камінські піщаники», археологічну пам'ятку поселення лисогубівської культури тощо. Екостежка надає можливість познайомитись не лише з біорізноманіттям РЛП, а й з містом Путивль. На кожен екологічний стежку складено комплект необхідної документації: буклет-путівник, карта-схема, паспорт тощо.

РЛП «Сеймський» має рекреаційний потенціал, достатній для задоволення потреб населення щодо реалізації відпочинку різної тематичної спрямованості, різних рекреаційних циклів, ступеня активності, відстаней тощо. Розвиток рекреації необхідно здійснювати з врахуванням сучасних світових, європейських тенденцій, зокрема того, що все більшу популярність у населення здобувають відносно малобюджетні види туризму (екологічний, маршрутно-пізнавальний, спортивно-оздоровчий, етнографічний, сільський тощо). У межах РЛП «Сеймський» необхідно продовжити формувати територіальну туристично-рекреаційну систему досягаючи максимально збалансованого розвитку усіх її підсистем (споживчої, інфраструктурної, природно-рекреаційної, історико-культурної, власне рекреаційної, матеріально-побутової, кадрової). Для забезпечення успішного функціонування туристичної рекреаційної системи, у тому числі за рахунок підвищення змістовності рекреаційних послуг, їхньої різноманітності (маршрутної, тематичної), розширення цільової аудиторії, варто використовувати не лише рекреаційний потенціал РЛП «Сеймський», а й територій (населених пунктів), розташованих поруч.

У сучасних умовах на тлі широкомасштабного вторгнення росії в Україну використання туристично-рекреаційного потенціалу РЛП «Сеймський» є ускладненим. Це повною мірою стосується й інших територій та об'єктів ПЗФ Сумщини, особливо тих, які знаходяться біля державного кордону. Наприклад, наразі абсолютно неможливим є відвідування населенням території Деснянсько-Старогутського національного природного парку. Відповідно, за таких умов особливої гостроти набуває питання збереження історико-культурної та природної спадщини Сумщини.

Список використаних джерел:

1. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник / [уклад.: Р.В. Бойченко, В.В. Вертель, О.Ю. Карлюкова та ін.]. 2-е вид., випр. та допов. – К.: ТОВ «Українська Картографічна Група», 2019. 96 с.

2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

Ключові слова: природно-заповідний фонд, регіональний ландшафтний парк, зонування РЛП, туризм, рекреація
